

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η παγκοσμιοποίηση των Διεθνών Σχέσεων

Η Μέση Ανατολή όπως φαίνεται από τον διεθνή διαστημικό σταθμό, 2010.

ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

- 1.1** Περιγράψτε τα χαρακτηριστικά του προβλήματος συλλογικής δράσης και τον τρόπο με τον οποίο η κάθε βασική αρχή αντιμετωπίζει το πρόβλημα.
- 1.2** Αξιολογήστε κατά πόσον τα κράτη εξακολουθούν να είναι οι βασικοί δρώντες στις διεθνείς σχέσεις.
- 1.3** Προσδιορίστε τρεις τουλάχιστον ομοιότητες μεταξύ κρατών του παγκόσμιου Βορρά και κρατών του παγκόσμιου Νότου.
- 1.4** Εξηγήστε δύο τουλάχιστον διαφορές μεταξύ της εποχής του Ψυχρού Πολέμου και της μεταψυχροπολεμικής εποχής.

1.1 Παγκοσμιοποίηση, Διεθνείς Σχέσεις και καθημερινή ζωή

Περιγράψτε τα χαρακτηριστικά του προβλήματος συλλογικής δράσης και τον τρόπο με τον οποίο η κάθε βασική αρχή αντιμετωπίζει το πρόβλημα.

Οι Διεθνείς Σχέσεις είναι ένα συναρπαστικό θέμα επειδή αφορά λαούς και πολιτισμούς σε ολόκληρο τον κόσμο. Το εύρος και η πολυπλοκότητα των αλληλεπιδράσεων μεταξύ αυτών των ομάδων καθιστούν τις Διεθνείς Σχέσεις ένα απαιτητικό θέμα η γνώση του οποίου δύσκολα κατακτάται σε υψηλό βαθμό. Υπάρχουν πάντα περισσότερα να μάθει κανείς. Το βιβλίο αυτό είναι μόνο η αρχή της ιστορίας.

Το πεδίο των **Διεθνών Σχέσεων**, στενά οριζόμενο, αφορά τις σχέσεις μεταξύ των κυβερνήσεων του κόσμου. Αυτές οι σχέσεις, ωστόσο, δεν μπορούν να γίνουν κατανοητές μεμονωμένα. Είναι στενά συνδεδεμένες με άλλους δρώντες (διεθνείς οργανισμούς, πολυεθνικές εταιρείες και άτομα), με άλλες κοινωνικές δομές και διαδικασίες (μεταξύ άλλων με τα οικονομικά, τον πολιτισμό και την εσωτερική πολιτική) και με γεωγραφικές και ιστορικές επιρροές. Αυτά τα στοιχεία τροφοδοτούν από κοινού την κεντρική τάση στις Διεθνείς Σχέσεις σήμερα την παγκοσμιοποίηση.

Πολλά γεγονότα τα τελευταία χρόνια αντικατοπτρίζουν τις συνεχώς αυξανόμενες διασυνδέσεις του κόσμου. Συγκρούσεις σε φαινομενικά μακρινά μέρη όπως η Λιβύη και η Συρία έχουν φέρει χιλιάδες πρόσφυγες στις ακτές της Ευρώπης και των Ηνωμένων Πολιτειών. Η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 2008–2009, η οποία ξεκίνησε με την κατάρρευση της αγοράς στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ, επεκτάθηκε γρήγορα και σε άλλες χώρες. Εξαιρετικά ενοποιημένες παγκόσμιες χρηματοοικονομικές αγορές προκάλεσαν αλυσιδωτές αντιδράσεις σε ολόκληρο τον κόσμο με αποτέλεσμα να επηρεαστούν σχεδόν όλες οι οικονομίες του πλανήτη. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και πολλές ευρωπαϊκές χώρες χρειάστηκαν σχεδόν μια δεκαετία για να επιστρέψουν στα προ οικονομικής κρίσης επίπεδα απασχόλησης και οικονομικής ανάπτυξης.

Η παγκοσμιοποίηση φέρνει πολλά θετικά οφέλη στην καθημερινή μας ζωή: Μέσω παγκόσμιων δικτύων εμπορίου μπορούμε να παραγγείλουμε ένα νέο τηλέφωνο, το οποίο συναρμολογείται σε μια χώρα, αποστέλλεται μέσω μιας άλλης, και μέσα σε λίγες ημέρες παραδίδεται στον χώρο μας. Η παγκόσμια συνδεσιμότητα επιτρέπει την άμεση πρόσβαση σε φίλους, συγγενείς και ειδήσεις μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα σχεδόν οπουδήποτε στον κόσμο. Αυτές οι διασυνδέσεις ήταν πιο αργές, λιγότερο συχνές και πολύ ακριβές ακόμη και πριν από 30 χρόνια. Καθώς η τεχνολογία εξελίσσεται, ο κόσμος συρρικνώνεται κάθε χρόνο και περισσότερο. Καλύτερες δυνατότητες επικοινωνίας και μεταφορών επεκτείνουν συνεχώς την επαφή των απλών ανθρώπων με άτομα, προϊόντα και ιδέες από άλλες χώρες. Η παγκοσμιοποίηση μας διεθνοποιεί.

Είναι επίσης αλήθεια ότι πολλά άτομα σε όλο τον κόσμο αισθάνονται άβολα με τον τρόπο με τον οποίο αυτές οι διασυνδέσεις διαμορφώνουν την καθημερινή τους ζωή. Η ψηφοφορία του 2016, γνωστή ως Brexit, με την οποία οι πολίτες της Μεγάλης Βρετανίας ψήφισαν υπέρ της αποχώρησης της χώρας από την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), αντανάκλασε τις αμφιβολίες πολλών σε αυτή τη χώρα για την έλλειψη ελέγχου επί των πολιτικών για το εμπόριο και τη μετανάστευση, οι οποίες υπήρξαν

συνέπεια της ένταξης στην ΕΕ. Πολλοί θεώρησαν ότι η εκλογή του Ντόναλντ Τραμπ στις Ηνωμένες Πολιτείες το 2016 αποτέλεσε ένδειξη ενός αισθήματος ανησυχίας του αμερικανικού λαού για την παγκοσμιοποίηση, το οποίο αφορούσε την απώλεια θέσεων εργασίας από το εμπόριο, την ανησυχία για τη μετανάστευση, και την επιθυμία να δοθεί προτεραιότητα στα συμφέροντα της Αμερικής έναντι των παγκόσμιων ζητημάτων.

Γεγονότα που φαίνονται πολύ μακρινά και ασύνδετα μπορούν να επηρεάσουν άμεσα την καθημερινή μας ζωή. Οι προοπτικές εξεύρεσης εργασίας μετά την αποφοίτηση εξαρτώνται από την παγκόσμια οικονομία και τον διεθνή οικονομικό ανταγωνισμό. Αυτές οι θέσεις εργασίας είναι επίσης πιο πιθανό από ποτέ να συνεπάγονται διεθνή ταξίδια, πωλήσεις ή επικοινωνίες. Και οι κανόνες του παγκόσμιου συστήματος εμπορίου επηρεάζουν τα εμπορεύματα που καταναλώνουν οι σπουδαστές κάθε μέρα, όπως ηλεκτρονικές συσκευές, ρούχα και βενζίνη.

Εκτός από το γεγονός ότι η επιρροή της παγκοσμιοποίησης και των διεθνών σχέσεων γίνεται αισθητή στην καθημερινή μας ζωή, οι πολίτες μπορούν και αυτοί με τη σειρά τους να επηρεάσουν τον κόσμο. Συχνά, οι διεθνείς σχέσεις απεικονίζονται ως μια μακρινή και αφηρημένη τελετουργία που διεξάγεται από μια μικρή ομάδα ανθρώπων, κατά βάση προέδρων, στρατηγών και διπλωματών. Αν και οι ηγέτες παίζουν σημαντικό ρόλο στις διεθνείς υποθέσεις, σε αυτές συμμετέχουν και πολλοί άλλοι. Φοιτητές και άλλοι πολίτες συμμετέχουν στις διεθνείς σχέσεις κάθε φορά που ψηφίζουν σε εκλογές

ή εργάζονται σε μια πολιτική εκστρατεία, αγοράζουν ένα προϊόν ή μια υπηρεσία που διατίθεται στις παγκόσμιες αγορές και παρακολουθούν τις ειδήσεις. Οι επιλογές που κάνουμε στην καθημερινή μας ζωή επηρεάζουν τελικά τον κόσμο στον οποίο ζούμε. Μέσω αυτών των επιλογών, κάθε άτομο συνεισφέρει με τον δικό του μοναδικό τρόπο, όσο μικρός κι αν είναι αυτός, στον κόσμο των διεθνών σχέσεων.

Σκοπός του βιβλίου αυτού είναι να εισαγάγει τους αναγνώστες στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων, να οργανώσει το υλικό που είναι γνωστό και επεξεργασμένο θεωρητικά και να μεταφέρει τις βασικές έννοιες που χρησιμοποιούν οι περισσότεροι μελετητές των Διεθνών Σχέσεων για να συζητήσουν τις σχέσεις μεταξύ των κρατών. Αυτό το πρώτο κεφάλαιο ορίζει τις Διεθνείς Σχέσεις ως πεδίο σπουδών, παρουσιάζει τους δρώντες που ενδιαφέρουν, και εξετάζει τις γεωγραφικές και ιστορικές πτυχές της παγκοσμιοποίησης εντός της οποίας λαμβάνουν χώρα οι Διεθνείς Σχέσεις.

Διεθνείς Σχέσεις Οι σχέσεις μεταξύ των κυβερνήσεων των χωρών του κόσμου και η σύνδεση αυτών των σχέσεων με άλλους δρώντες (όπως τα Ηνωμένα Έθνη, πολυεθνικές εταιρείες και άτομα), με άλλες κοινωνικές σχέσεις (συμπεριλαμβανομένων αυτών που αφορούν την οικονομία, τον πολιτισμό και την εσωτερική πολιτική), και με γεωγραφικές και ιστορικές επιρροές.

Αναζητώντας το συλλογικό καλό

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην προσπάθεια εξήγησης τού πώς συμπεριφέρονται οι χώρες στις Διεθνείς Σχέσεις, μια κεντρική ιδέα είναι το «πρόβλημα των συλλογικών αγαθών». Αυτό το επαναλαμβανόμενο πρό-

βλημα προκύπτει όταν δύο ή περισσότερα μέλη μιας ομάδας έχουν κοινό συμφέρον να επιτευχθεί κάποιιο αποτέλεσμα που έχει αξία για όλους, αλλά αντικρουόμενα συμφέροντα το καθένα όσον αφορά τον τρόπο επίτευξης αυτού του αποτελέσματος. Για παράδειγμα, όλες οι χώρες του κόσμου επιθυμούν να μπει φρένο στην υπερθέρμανση του πλανήτη, αλλά η κάθε μία ξεχωριστά επωφελείται από την καύση ορυκτών καυσίμων για την κίνηση της οικονομίας της. Αν λίγα από τα μέλη μιας ομάδας δεν συνεισφέρουν το μεριδίό τους για ένα συλλογικό αγαθό, θα το κάνουν οι υπόλοιποι και αυτά τα λίγα μέλη μπορούν να «επωφεληθούν δωρεάν». Αλλά αν αυτό το κάνουν πολλά μέλη, τότε το συλλογικό αγαθό δεν μπορεί πλέον να διατεθεί σε κανέναν. Για παράδειγμα, αν πολλές χώρες καινέ μεγάλες ποσότητες ορυκτών καυσίμων, τότε ολόκληρος ο κόσμος θα υποστεί τα αποτελέσματα της υπερθέρμανσης του πλανήτη.

Στις κοινωνίες της κάθε χώρας, οι κυβερνήσεις επιλύουν τα προβλήματα των συλλογικών αγαθών αναγκάζοντας τα μέλη της κοινωνίας να συνεισφέρουν

σε κοινούς στόχους, με τρόπους όπως η καταβολή φόρων. Στα διεθνή θέματα, δεν υφίσταται μια τέτοια παγκόσμια κυβέρνηση. Τρεις βασικές αρχές κυριαρχία, αμοιβαιότητα και ταυτότητα προσφέρουν διαφορετικές λύσεις στο πρόβλημα των συλλογικών αγαθών. Αυτές οι αρχές διαπνέουν τις ενέργειες και τα αποτελέσματα που αποτελούν τις Διεθνείς Σχέσεις.

Για να υπάρχει η δυνατότητα σύνδεσης του κεντρικού θέματος ενός κεφαλαίου με τις βασικές αρχές που χρησιμοποιούνται σε ολόκληρο το βιβλίο, κάθε κεφάλαιο περιέχει το πλαίσιο «Αναζητώντας το συλλογικό καλό». Κάθε πλαίσιο θα περιέχει μια συζήτηση για τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη του κόσμου αντιμετωπίζουν ένα σημαντικό ζήτημα διεθνών σχέσεων χρησιμοποιώντας μία (ή περισσότερες) από τις βασικές αρχές. Τα παραδείγματα περιλαμβάνουν την αποτροπή των γενοκτονιών (Κεφάλαιο 7), την ενίσχυση του παγκόσμιου εμπορίου (Κεφάλαιο 8), και την επιβράδυνση της υπερθέρμανσης του πλανήτη (Κεφάλαιο 11).

Οι συνέπειες του τυφώνα Μαρία, Πουέρτο Ρίκο, 2017. Η παγκόσμια κλιματική σταθερότητα είναι ένα συλλογικό αγαθό.

1.1.1 Βασικές αρχές

Το πεδίο των Διεθνών Σχέσεων αντικατοπτρίζει την πολυπλοκότητα του κόσμου, και οι διεθνολόγοι χρησιμοποιούν πολλές θεωρίες, έννοιες και λέξεις-κλειδιά στην προσπάθειά τους να τον περιγράψουν και να τον εξηγήσουν. Κάτω από αυτήν την πολυπλοκότητα, ωστόσο, υπάρχουν μερικές βασικές αρχές που διαμορφώνουν το πεδίο. Θα παρουσιάσουμε το φάσμα των θεωριών και των προσεγγίσεων στα Κεφάλαια 2 έως 4, αλλά εδώ θα περιγράψουμε τις πιο κεντρικές ιδέες αποφεύγοντας όσο το δυνατόν την εξειδικευμένη ορολογία (βλ. επίσης «Αναζητώντας το συλλογικό καλό»).

Οι Διεθνείς Σχέσεις περιστρέφονται γύρω από ένα βασικό πρόβλημα: Πώς μπορεί μια ομάδα δηλαδή δύο ή περισσότερες χώρες να εξυπηρετεί τα *συλλογικά* της συμφέροντα όταν αυτό απαιτεί τα μέλη της να παραιτούνται από τα *ατομικά* τους συμφέροντα; Για παράδειγμα, κάθε χώρα έχει συμφέρον να σταματήσει η υπερ-

ΤΟ ΑΓΓΙΓΜΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ Οι Διεθνείς Σχέσεις επηρεάζουν τη ζωή μας με πολλούς τρόπους. Εδώ, μια γυναίκα φιλά το φέρετρο του συζύγου της στην κηδεία του. Ο Αμερικανός λοχίας La David Johnson σκοτώθηκε σε στρατιωτική επιχείρηση στον Νίγηρα το 2017.

μπορούν να προωθήσουν τα δικά τους βραχυπρόθεσμα συμφέροντα καταλαμβάνοντας εδάφη στρατιωτικά, εξαπατώντας σε εμπορικές συμφωνίες, και αρνούμενες να συνεισφέρουν σε διεθνείς προσπάθειες όπως η διατήρηση της ειρήνης ή εκστρατείες εμβολιασμού. Αλλά αν όλες οι χώρες ενεργούσαν με αυτόν τον τρόπο, η θέση τους θα χειροτέρευε, θα βρίσκονταν σε ένα χαοτικό και άγριο περιβάλλον όπου τα αμοιβαία οφέλη από τη συνεργασία σε θέματα ασφάλειας και εμπορίου θα εξαφανίζονταν.

Αυτό το πρόβλημα των κοινών έναντι των συγκρουόμενων συμφερόντων μεταξύ των μελών μιας ομάδας εμφανίζεται με διαφορετικά ονόματα σε διαφορετικά περιβάλλοντα ως πρόβλημα «συλλογικής δράσης», «καιροσκοπικής συμπεριφοράς», «κατανομής των βαρών» ή «τραγωδίας των κοινών». Εμείς θα αναφερόμαστε σε αυτό γενικά ως **πρόβλημα συλλογικών αγαθών**, δηλαδή το πρόβλημα του πώς παρήχεται κάτι που ωφελεί όλα τα μέλη μιας ομάδας ανεξάρτητα από το τι συνεισφέρει κάθε μέλος σε αυτήν.

πρόβλημα των συλλογικών αγαθών Ένα υλικό ή άυλο αγαθό, που δημιουργήθηκε από τα μέλη μιας ομάδας και το οποίο είναι διαθέσιμο σε όλα τα μέλη της ομάδας ανεξάρτητα από τις ατομικές συνεισφορές τους. Οι συμμετέχοντες μπορούν να κερδίσουν μειώνοντας τη δική τους συνεισφορά στο συλλογικό αγαθό, ωστόσο αν αυτό το κάνουν πολλοί συμμετέχοντες, το αγαθό δεν μπορεί πλέον να διατεθεί.

Σε γενικές γραμμές, η παροχή συλλογικών αγαθών είναι ευκολότερη σε μικρές ομάδες παρά σε μεγάλες. Σε μια μικρή ομάδα, η εξαπάτηση (ή καιροσκοπική συμπεριφορά) ενός μέλους είναι πιο δύσκολο να κρυφτεί, έχει μεγαλύτερο αντίκτυπο στο συνολικό συλλογικό αγαθό και είναι ευκολότερο να τιμωρηθεί. Το πλεονέκτημα των μικρών ομάδων βοηθάει να γίνει κατανοητή η σημασία του συστήματος των μεγάλων δυνάμεων σε θέματα διεθνούς ασφάλειας και της Ομάδας των Είκοσι (G20) βιομηχανικών χωρών σε οικονομικά θέματα.

θέρμανση του πλανήτη, στόχος που μπορεί να επιτευχθεί μόνο όταν πολλές χώρες ενεργούν από κοινού. Ωστόσο, η κάθε χώρα έχει επίσης ατομικό συμφέρον να χρησιμοποιεί ορυκτά καύσιμα για να κρατάει την οικονομία της σε κίνηση. Παρομοίως, όλα τα μέλη μιας στρατιωτικής συμμαχίας επωφελούνται από την ισχύ της συμμαχίας, αλλά κάθε μέλος ξεχωριστά έχει συμφέρον να ελαχιστοποιήσει τις δικές του συνεισφορές σε στρατό και χρήματα. Μεμονωμένες χώρες

Mike Stocker/TNS/News.com

Το πρόβλημα των συλλογικών αγαθών εμφανίζεται σε όλες τις ομάδες και τις κοινωνίες, αλλά είναι ιδιαίτερα έντονο στα διεθνή θέματα επειδή κάθε κράτος είναι κυρίαρχο, χωρίς να υπάρχει κάποια κεντρική αρχή, όπως μια παγκόσμια κυβέρνηση, ικανή να επιβάλλει στο κάθε κράτος τα απαραίτητα μέτρα για το κοινό καλό. Αντίθετα, στην εσωτερική πολιτική εντός των χωρών, μια κυβέρνηση μπορεί να αναγκάσει τα άτομα να συνεισφέρουν με τρόπους που δεν εξυπηρετούν το ατομικό τους συμφέρον, όπως με την καταβολή φόρων ή την πληρωμή για εγκατάσταση αντιρρυπαντικού εξοπλισμού σε οχήματα και εργοστάσια. Αν τα άτομα δεν συμμορφώνονται, η κυβέρνηση μπορεί να τα τιμωρήσει. Αν και αυτή η λύση απέχει πολύ από το να είναι τέλεια κάποιες φορές οι απατεώνες και οι εγκληματίες δεν πιάνονται, και οι κυβερνήσεις ενδέχεται να κάνουν κατάχρηση της εξουσίας τους κατά βάση λειτουργεί αρκετά καλά για να εξασφαλίζει τη συνέχεια των κοινωνιών.

Τρεις βασικές αρχές τις οποίες αποκαλούμε κυριαρχία, αμοιβαιότητα και ταυτότητα προσφέρουν πιθανές λύσεις στο βασικό πρόβλημα του πώς μπορεί να επιτευχθεί η συνεργασία για το κοινό καλό χωρίς εξαναγκασμό από μια κεντρική εξουσία (βλ. Πίνακα 1.1). Αυτές οι τρεις αρχές είναι θεμελιώδεις σε όλες τις κοινωνικές επιστήμες και εμφανίζονται και σε άλλους κλάδους όπως η μελέτη των κοινωνιών των ζώων, η ανάπτυξη των παιδιών, η κοινωνική ψυχολογία, η ανθρωπολογία και τα οικονομικά καθώς και η πολιτική επιστήμη. Για να εξηγήσουμε περαιτέρω την κάθε αρχή, θα εφαρμόσουμε τις τρεις αρχές σε ένα ανθρώπινο παράδειγμα μικρής κλίμακας και σε ένα παράδειγμα Διεθνών Σχέσεων.

Κυριαρχία Η αρχή της **κυριαρχίας** λύνει το πρόβλημα των συλλογικών αγαθών καθορίζοντας μια ιεραρχία εξουσίας στην οποία αυτοί που βρίσκονται στην κορυφή ελέγχουν αυτούς που βρίσκονται χαμηλότερα κάτι σαν κυβέρνηση αλλά χωρίς πραγματική κυβέρνηση. Αντί για μια διαρκή πάλη διεκδίκησης πόρων που δεν επαρκούν για όλους, τα μέλη μιας ομάδας μπορούν απλώς να μάχονται κατά διαστήματα για τη θέση τους στην «ιεραρχία κύρους (status)». Με αυτό τον τρόπο, κοινωνικές συγκρούσεις για τη διεκδίκηση πόρων επιλύονται αυτόματα υπέρ του δρώντος που βρίσκεται υψηλότερα. Οι διαμάχες για τη θέση κυριαρχίας έχουν καθορισμένους κανόνες που ελαχιστοποιούν, σε κάποιο βαθμό, τη ζημία που προκαλείται στα μέλη της ομάδας. Συμβολικές πράξεις υποταγής και κυριαρχίας ενισχύουν μια διαρκώς παρούσα ιεραρχία κύρους. Η παραμονή στην κορυφή μιας ιεραρχίας κύρους δεν εξαρτάται μόνο από την ισχύ, αν και αυτή σίγουρα βοηθά. Αντίθετα, στην κορυφή μπορεί να βρίσκεται ο δρων που είναι πιο επιδέξιος στη σύναψη και διατήρηση συμμαχιών μεταξύ των πιο ικανών μελών της ομάδας. Η κυριαρχία είναι μια σύνθετη κατάσταση και δεν είναι μόνο θέμα ωμής βίας.

Στις διεθνείς σχέσεις, η αρχή της κυριαρχίας αποτελεί τη βάση του συστήματος των μεγάλων δυνάμεων, στο οποίο ένας μικρός αριθμός χωρών καθορίζει τους κανόνες για όλους τους άλλους. Μερικές φορές μια χώρα που αποκαλείται *ηγεμόνας* ή υπερδύναμη στέκεται στην κορυφή των μεγάλων δυνάμεων ως κυρίαρχο κράτος. Το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, στο οποίο οι πέντε ισχυρότερες στρατιωτικές δυνάμεις στον κόσμο έχουν δικαίωμα βέτο, αντανακλά την αρχή της κυριαρχίας.

ΑΦΘΟΝΑ ΨΑΡΙΑ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ; Τα συλλογικά αγαθά, όπως η υγιής παγκόσμια αλιεία, εξαρτώνται από τη συνεργασία των μελών ομάδων για τη διατήρηση του αγαθού. Ωστόσο, ενώ τα μέλη θέλουν να προστατεύσουν το συλλογικό αγαθό, έχουν επίσης ατομικό κίνητρο να κάνουν χρήση του σε υπερβολικό βαθμό. Ενα από αυτά ψαροκάικα, που απεικονίζονται σε ένα κινεζικό λιμάνι το 2018, μπορεί να θέλει να πιάσει μερικά επιπλέον ψάρια με το σκεπτικό ότι λίγα επιπλέον δεν θα είναι πρόβλημα. Ωστόσο αν όλα αυτά τα καΐκια υιοθετήσουν την ίδια συμπεριφορά, το αποτέλεσμα θα είναι η υπεραλίευση. Επομένως, τα σκάφη πρέπει να συνεργαστούν για την προστασία των αποθεμάτων ψαριών (το συλλογικό αγαθό). Σε πολλούς τομείς, όπως η υπερθέρμανση του πλανήτη, η διεθνής κοινότητα των κρατών είναι αλληλεξαρτώμενη με παρόμοιους τρόπους. Ωστόσο, η προμήθεια συλλογικών αγαθών θέτει δύσκολα διλήμματα καθώς οι παίκτες επιδιώκουν να μεγιστοποιήσουν το δικό τους μερίδιο στα οφέλη.

Το πλεονέκτημα της λύσης της κυριαρχίας στο πρόβλημα των συλλογικών αγαθών είναι ότι αναγκάζει τα μέλη μιας ομάδας να συνεισφέρουν στο κοινό καλό, όπως θα έκανε και μια κυβέρνηση. Επίσης ελαχιστοποιεί τις ανοιχτές συγκρούσεις εντός της ομάδας. Το μειονέκτημα, ωστόσο, είναι ότι αυτή η σταθερότητα έχει ένα κόστος και αυτό είναι η διαρκής καταπίεση που υφίστανται τα κατώτερα μέλη στην ιεραρχία κύρους και η συνεπακόλουθη δυσαρέσκεια. Επίσης, οι συγκρούσεις για τη θέση στην ιεραρχία μπορεί περιστασιακά να βλάψουν τη σταθερότητα και την ευημερία της ομάδας, για παράδειγμα, όταν προκύπτουν σοβαρές διαμάχες από αμφισβητήσεις της κορυφιαίας θέσης. Στην περίπτωση των διεθνών σχέσεων, το σύστημα των μεγάλων δυνάμεων και η ηγεμονία μιας υπερδύναμης μπορεί να παρέχουν σχετική

ειρήνη και σταθερότητα για πολλές δεκαετίες, αλλά στη συνέχεια να καταρρεύσουν με συνέπεια δαπανηρούς πολέμους μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων.

κυριαρχία Μια αρχή για την επίλυση προβλημάτων συλλογικών αγαθών με την επιβολή λύσεων ιεραρχικά.

Αμοιβαιότητα Η αρχή της αμοιβαιότητας λύνει το πρόβλημα των συλλογικών αγαθών ανταμοίβοντας συμπεριφορές που συνεισφέρουν στην ομάδα και τιμωρώντας συμπεριφορές που εξυπηρετούν ιδιοτελή συμφέροντα εις βάρος της ομάδας. Η αμοιβαιότητα είναι πολύ εύκολα κατανοητή και μπορεί να «επιβληθεί» χωρίς καμία κεντρική αρχή, κάτι που την καθιστά έναν ισχυρό τρόπο επίτευξης συνεργασίας για το κοινό καλό.

Ωστόσο, η αμοιβαιότητα μπορεί να λειτουργήσει τόσο θετικά («το ένα χέρι νίβει το άλλο») όσο και αρνητικά («οφθαλμόν αντί οφθαλμού και οδόντα αντί οδόντος»). ¹Ενα

¹Robert Aitkin Bertram(1885). A Homiletic Encyclopaedia of Illustrations in Theology and Morals, 7e. Εκδόσεις Funk & Wagnalls.

μειονέκτημα της αμοιβαιότητας ως λύσης στο πρόβλημα των συλλογικών αγαθών είναι ότι μπορεί να οδηγήσει σε αδιέξοδο καθώς κάθε πλευρά τιμωρεί αυτά που βλέπει ως αρνητικές ενέργειες της άλλης πλευράς. Ψυχολογικά, οι περισσότεροι άνθρωποι υπερεκτιμούν τις δικές τους καλές προθέσεις και υποτιμούν την αξία των ενεργειών των αντιπάλων ή των ανταγωνιστών τους. Για να αποφευχθούν τα αντίποινα και η κλιμάκωση των συγκρούσεων, το ένα ή και τα δύο μέρη πρέπει να ενεργήσουν γενναιοδώρα έτσι ώστε η σχέση να κινείται προς μια κατεύθυνση συνεργασίας.

Στις διεθνείς σχέσεις, η αμοιβαιότητα αποτελεί τη βάση των περισσότερων νορμών (συνθηκών, προσδοκιών) και θεσμών στο διεθνές σύστημα. Πολλές κεντρικές ρυθμίσεις στις διεθνείς σχέσεις, όπως οι συμφωνίες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), αναγνωρίζουν ρητά την αμοιβαιότητα ως ζωτικό στοιχείο της συνεργασίας. Για παράδειγμα, αν μια χώρα ανοίξει τις αγορές της στα εμπορεύματα μιας άλλης, η άλλη το ανταποδίδει ανοίγοντας τις δικές της αγορές. Η αρνητική όψη της αμοιβαιότητας είναι ότι τροφοδοτεί την κούρσα των εξοπλισμών καθώς η κάθε πλευρά απαντά στην ανάπτυξη οπλικών συστημάτων της άλλης. Ωστόσο, δίνει επίσης τη δυνατότητα σύναψης συμφωνιών για τον έλεγχο των όπλων και άλλων σταδιακών μέτρων επίλυσης συγκρούσεων, καθώς οι ενέργειες των δύο πλευρών συμπίπτουν στην κατεύθυνση της υπαναχώρησης από τα πρόθυρα του πολέμου.

αμοιβαιότητα Ανταπόκριση σε είδος στις ενέργειες ενός άλλου. Μια στρατηγική αμοιβαιότητας χρησιμοποιεί θετικές μορφές άσκησης πίεσης με υποσχέσεις ανταμοιβών και αρνητικές μορφές με απειλές τιμωρίας.

Ταυτότητα Μια τρίτη πιθανή λύση στο πρόβλημα των συλλογικών αγαθών βρίσκεται στις ταυτότητες των συμμετεχόντων ως μελών μιας κοινότητας. Παρόλο που στη βάση των αρχών της κυριαρχίας και της αμοιβαιότητας βρίσκεται η ιδέα της επίτευξης ιδιοτελών συμφερόντων (να πάρει κανείς ό,τι μπορεί, ή να επιτύχει αμοιβαία επωφελείς ρυθμίσεις), η αρχή της **ταυτότητας** δεν βασίζεται στο ατομικό συμφέρον. Αντίθετα, τα μέλη μιας κοινότητας που μοιράζονται μια κοινή ταυτότητα ενδιαφέρονται αρκετά για το συμφέρον των άλλων σε αυτή την κοινότητα ώστε να θυσιάσουν τα δικά τους συμφέροντα προς όφελος των υπολοίπων. Οι ρίζες αυτής της αρχής βρίσκονται στην οικογένεια, την ευρύτερη οικογένεια και τον συγγενικό κύκλο. Αλλά αυτή η δυνατότητα δεν περιορίζεται στη στενή οικογένεια, μπορεί να γενικευτεί σε οποιαδήποτε κοινότητα στην οποία αισθάνεται κανείς ότι ανήκει με βάση την ταυτότητα. Όπως τα μέλη μιας οικογένειας νοιάζονται το ένα για το άλλο, το ίδιο ισχύει και για τα μέλη μιας εθνοτικής ομάδας, μιας έμφυλης ομάδας, ενός έθνους ή της παγκόσμιας επιστημονικής κοινότητας. Σε κάθε μία από αυτές τις περιπτώσεις, τα μέλη αποδέχονται λύσεις σε προβλήματα συλλογικών αγαθών που δεν τους προσφέρουν την καλύτερη δυνατή συμφωνία σε ατομικό επίπεδο, επειδή τα οφέλη είναι «οικογενειακή υπόθεση», θα μπορούσαμε να πούμε. Ένας βιολόγος σε ένα πλούσιο αμερικανικό πανεπιστήμιο όταν συνταξιοδοτηθεί μπορεί να χαρίσει εργαστηριακό εξοπλισμό σε έναν βιολόγο σε μια φτωχή χώρα επειδή μοιράζονται την ίδια ταυτότητα ως επιστήμονες. Ένας Ευρωπαίος Εβραίος μπορεί να δώσει χρήματα στο Ισραήλ λόγω μιας κοινής εβραϊκής ταυτότητας, ή μια επιστήμονας υπολογιστών

από την Ινδία που σπουδάζει στον Καναδά μπορεί να επιστρέψει στην πατρίδα της και να εργαστεί με χαμηλότερη αμοιβή βοηθώντας την κοινότητα για την οποία νοιάζεται. Εκατομμύρια άνθρωποι συνεισφέρουν σε διεθνή ταμεία για την αντιμετώπιση καταστροφών μετά από τσουνάμι, σεισμούς ή τυφώνες λόγω της κοινής ταυτότητας όλων μας ως μελών της κοινότητας των ανθρώπων.

Στις διεθνείς σχέσεις, οι κοινότητες που βασίζονται στην ταυτότητα παίζουν σημαντικό ρόλο στην υπερνίκηση δύσκολων προβλημάτων συλλογικών αγαθών, όπως τού ποιος συνεισφέρει σε θέματα όπως η αναπτυξιακή βοήθεια, η παγκόσμια υγεία και οι ειρηνευτικές αποστολές του ΟΗΕ. Οι σχετικά μεγάλες συνεισφορές των σκανδιναβικών χωρών σε ξένη βοήθεια ή η υψηλή συμμετοχή του Καναδά σε ειρηνευτικές αποστολές, δεν μπορούν να εξηγηθούν επαρκώς με γνώμονα το συμφέρον, αποτελούν απόρροια της ταυτότητας αυτών των χωρών, οι οποίες αυτοπροσδιορίζονται ως μέλη της διεθνούς κοινότητας. Ακόμη και στις στρατιωτικές δυνάμεις και τη διπλωματία (όπου κυριαρχούν η κυριαρχία και η αμοιβαιότητα αντίστοιχα), οι κοινές ταυτότητες των στρατιωτικών και των διπλωματών η κάθε κοινότητα με τις κοινές παραδόσεις και προσδοκίες της μπορεί να αμβλύνει τις συγκρούσεις. Οι στρατιωτικές συμμαχίες συνδυάζουν επίσης την πολιτική των ταυτοτήτων με το ωμό συμφέρον, όπως φαίνεται από την ασυνήθιστη δύναμη της συμμαχίας ΗΠΑ-Βρετανίας, η οποία δεν μπορεί να εξηγηθεί με βάση τόσο τα κοινά συμφέροντα όσο την κοινή ταυτότητα.

Μη κρατικοί δρώντες, όπως μη κυβερνητικές οργανώσεις ή τρομοκρατικά δίκτυα, βασίζονται επίσης σε μεγάλο βαθμό στην πολιτική των ταυτοτήτων. Οι αυξανόμενοι ρόλοι αυτών των δρώντων για παράδειγμα φεμινιστικών οργανώσεων, εκκλησιών, τζιχαντιστών, πολυεθνικών εταιρειών έχουν φέρει την αρχή της ταυτότητας στο προσκήνιο της θεωρίας των Διεθνών Σχέσεων τα τελευταία χρόνια.

ταυτότητα Μια αρχή για την επίλυση προβλημάτων συλλογικών αγαθών μέσω της αλλαγής των προτιμήσεων των συμμετεχόντων με βάση την κοινή τους αίσθηση ότι ανήκουν σε μια κοινότητα.

Ένα καθημερινό παράδειγμα Για να συνοψίσουμε τις τρεις βασικές αρχές, φανταστείτε ότι έχετε δύο καλούς φίλους που έχουν μια ερωτική σχέση. Αγαπιούνται και απολαμβάνουν ο ένας τη συντροφιά του άλλου, αλλά έρχονται σε εσάς για να τους βοηθήσετε σε ένα πρόβλημα: Όταν βγαίνουν, το ένα μέλος του ζευγαριού θέλει να πηγαίνει στην όπερα, ενώ το άλλο σε αγώνες μποξ.² Λόγω της εκπαίδευσής σας στις Διεθνείς Σχέσεις, καταλαβαίνετε αμέσως ότι πρόκειται για πρόβλημα συλλογικών αγαθών, στο οποίο το κοινό συμφέρον είναι ο χρόνος που και τα δύο μέρη θέλουν να περνούν μαζί ενώ τα αντικρουόμενα ατομικά συμφέροντα είναι η παρακολούθηση όπερας και η παρακολούθηση αγώνων μποξ. (Φυσικά, γνωρίζετε ότι η συμπεριφορά των κρατών είναι πιο περίπλοκη από αυτή των ατόμων, αλλά αφήνετε αυτό το δεδομένο στην άκρη για λίγο.) Θα μπορούσατε να προσεγγίσετε το συγκεκριμένο πρόβλημα με έναν από τους εξής τρεις τρόπους.

² Αυτό το σενάριο προέρχεται από το μοντέλο της θεωρίας των παιγνίων «Battle of the Sexes»

Πρώτον, θα μπορούσατε να πείτε, «Λοιπόν, ξέρω ότι ένας από τους δυο σας έχει περισσότερα χρήματα επειδή έχει καλύτερη δουλειά, οπότε νομίζω ότι αυτό το πρόσωπο πρέπει να αποφασίζει κάθε φορά.» Αυτό θα αποτελούσε μια λύση κυριαρχίας. Θα μπορούσε να είναι μια πολύ σταθερή λύση, αν το λιγότερο πλούσιο μέρος του ζευγαριού δίνει μεγαλύτερη σημασία στον χρόνο που θα περνάει με τον έρωτά του από ό,τι στο μποξ. Θα ήταν μια απλή λύση που θα έλυνε όλες τις μελλοντικές συγκρούσεις. Θα έδινε στο ένα μέρος όλα όσα ήθελε και στο άλλο κάποια από αυτά που ήθελε (αγάπη, συντροφικότητα, μια σταθερή σχέση). Αυτό θα μπορούσε να είναι και για τους δύο καλύτερο από το να περνάνε όλα τα βράδια τους διαφωνώντας για το πού θα πάνε. Από την άλλη, αυτή η λύση θα μπορούσε να προκαλέσει στο λιγότερο πλούσιο μέρος μια μόνιμη αίσθηση πικρίας για τον άνισο χαρακτήρα της έκβασης. Το εν λόγω μέρος θα μπορούσε, με την πάροδο του χρόνου, να νιώσει την αγάπη του να μειώνεται, καθώς η επιθυμία του για σεβασμό και η νοσταλγία του για το μποξ υπερτερούν. Θα μπορούσε ακόμη να βρει ένα άλλο ερωτικό ενδιαφέρον που να αγαπάει το μποξ.

Δεύτερον, θα μπορούσατε να πείτε: «Κοιτάξτε, αντί να μαλώνετε όλη την ώρα, γιατί δεν καθιερώνετε ένα μοτίβο να πηγαίνετε τη μια φορά στο μποξ και την άλλη στην όπερα;» Αυτό θα αποτελούσε μια λύση αμοιβαιότητας. Θα μπορούσατε να βοηθήσετε το ζευγάρι να θεσπίσει συμφωνίες, να κρατάει λογαριασμό και να έχει κοινές προσδοκίες από την εφαρμογή αυτής της φαινομενικά απλής λύσης. Για παράδειγμα, θα μπορούσαν να πηγαίνουν στο μποξ τα βράδια της Παρασκευής και στην όπερα τα βράδια του Σαββάτου. Τι γίνεται όμως αν η σεζόν της όπερας είναι μικρότερη από εκείνη του μποξ; Τότε ίσως πηγαίνουν στην όπερα πιο συχνά κατά τη διάρκεια της σεζόν και στο μποξ όταν έχει τελειώσει η σεζόν της όπερας. Τι γίνεται αν ένας από τους δύο είναι εκτός πόλης ένα από τα βράδια της Παρασκευής; Μετράει αυτό το βράδυ ή πιστώνεται για αργότερα; Ή το μέρος που βρίσκεται στην πόλη πηγαίνει μόνο του; Και τι γίνεται αν το μέρος που αγαπάει την όπερα *μισεί* το μποξ, ενώ εκείνο που αγαπάει το μποξ απλά δεν τρελαίνεται για την όπερα; Κανονίζετε ένα πρόγραμμα που να περιλαμβάνει δύο όπερες για κάθε αγώνα μποξ έτσι ώστε η κάθε πλευρά να είναι εξίσου ευχαριστημένη ή δυσαρεστημένη; Είναι φανερό ότι οι λύσεις αμοιβαιότητας μπορούν να γίνουν εξαιρετικά περίπλοκες (βλ., για παράδειγμα, τους κανόνες του παγκόσμιου εμπορίου στο Κεφάλαιο 8) και απαιτούν διαρκή παρακολούθηση για να διαπιστωθεί αν τηρούνται οι υποχρεώσεις και δεν υπάρχει εξαπάτηση. Οι φίλοι σας μπορεί να βρουν εκνευριστική αυτή την ακριβή καταγραφή του ποιος οφείλει στον άλλον μια νύχτα στην όπερα ή έναν αγώνα μποξ.

Τρίτον, θα μπορούσατε να πείτε, «Ποιος νοιάζεται για την όπερα ή το μποξ; Το θέμα είναι ότι αγαπιέστε και θέλετε να είστε μαζί. Ξεπεράστε τα επιφανειακά ζητήματα και δυναμώστε τα βασικά συναισθήματα που σας ένωσαν. Τότε το πού πηγαίνετε ή το τι παρακολουθείτε δεν θα έχει πια σημασία.» Αυτή θα ήταν μια λύση ταυτότητας. Αυτή η προσέγγιση θα μπορούσε να επιλύσει δυναμικά τη σύγκρουση των φίλων σας και να κάνει και τους δύο πολύ πιο ευτυχισμένους. Με τον καιρό, ο ένας σύντροφος μπορεί να αρχίσει να προτιμά την αγαπημένη δραστηριότητα του άλλου έχοντας έρθει σε στενή επαφή μαζί της με αποτέλεσμα μια αλλαγή ταυτότη-

τας. Από την άλλη, μετά από λίγο καιρό η ιδιοτέλεια θα μπορούσε να ξανακάνει την εμφάνισή της αφού ο έρωτας μπορεί να είναι ακόμα πιο μαγικός αν συνοδεύεται από μποξ (ή όπερα). Μάλιστα, ο ένας σύντροφος μπορεί να εκμεταλλευτεί με τον τρόπο του τη δέσμευση του άλλου για να ξεπεράσει τις επιφανειακές συγκρούσεις. «Τι σημασία έχει, αρκεί να είμαστε μαζί,» λέει, κι αμέσως μετά, «κοίτα, έχει ένα καλό ματσάκι μποξ απόψε!» Μερικές φορές η αρχή της ταυτότητας λειτουργεί πιο αποτελεσματικά βραχυπρόθεσμα παρά μακροπρόθεσμα: Ο στρατιώτης που προσφέρεται εθελοντικά να υπερασπιστεί την πατρίδα του μπορεί να αρχίσει να αισθάνεται ότι τον εκμεταλλεύονται μετά από μήνες ή χρόνια στην πρώτη γραμμή, και ο Αμερικανός φοιτητής που δίνει μια φορά χρήματα για τα θύματα ενός τσουνάμι μπορεί στη συνέχεια να μην θέλει να δίνει κάθε χρόνο για τα θύματα της ελονοσίας.

Πίνακας 1.1 Βασικές αρχές για την επίλυση προβλημάτων συλλογικών αγαθών

Αρχή	Πλεονεκτήματα	Μειονεκτήματα
⬆️⬆️ Κυριαρχία	Τάξη, σταθερότητα προβλεψιμότητα	Καταπίεση, δυσαρέσκεια
⚖️ Αμοιβαιότητα	Κίνητρα για αμοιβαία συνεργασία	Αδιέξοδα, περίπλοκη καταγραφή
⊕ Ταυτότητα	Θυσία για την ομάδα, επαναπροσδιορισμός συμφερόντων	Δαιμονοποίηση των εξω-ομάδων

Ένα παράδειγμα διεθνών σχέσεων Τώρα εξετάστε το πρόβλημα της διάδοσης των πυρηνικών όπλων. Είναι προς το συμφέρον όλων των χωρών το συλλογικό αγαθό της ειρήνης και της σταθερότητας, το οποίο είναι δύσκολο να επιτευχθεί σε έναν κόσμο όπου όλο και περισσότερες χώρες παράγουν όλο και περισσότερα πυρηνικά όπλα. Αν σε μια συγκεκριμένη χώρα κάποια άτομα αποκτήσουν επικίνδυνα όπλα, η κυβέρνηση μπορεί να τους τα πάρει για να κρατήσει τους πάντες ασφαλείς. Αλλά στην κοινωνία των εθνών, δεν υπάρχει μια τέτοια κεντρική εξουσία. Για παράδειγμα, η Βόρεια Κορέα δοκίμασε την πρώτη της πυρηνική βόμβα το 2006 και συνέχισε να δοκιμάζει μεγαλύτερα όπλα αφηφώντας τα ψηφίσματα του ΟΗΕ.

Μια προσέγγιση στη διάδοση των πυρηνικών όπλων νομιμοποιεί την κατοχή αυτών των όπλων μόνο από τις λίγες πιο ισχυρές χώρες. Οι «μεγάλοι πέντε» με τα μεγαλύτερα πυρηνικά οπλοστάσια έχουν δικαίωμα βέτο στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Μέσω συμφωνιών όπως η Συνθήκη για τη Μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων (NPT) και η Πρωτοβουλία Ασφάλειας Κατά της Διάδοσης, οι υπάρχουσες πυρηνικές δυνάμεις προσπαθούν ενεργά να διατηρήσουν την αποκλειστική κατοχή αυτών των όπλων και να αποτρέψουν την απόκτησή τους από μικρότερα κράτη. Αυτή είναι μια προσέγγιση κυριαρχίας. Το 2003, όταν οι Ηνωμένες Πολιτείες πίστευαν ότι ο Σαντάμ Χουσεΐν του Ιράκ ενδέχεται να έχει ένα ενεργό πρόγραμμα πυρηνικών όπλων, όπως είχε μια δεκαετία νωρίτερα, εισέβαλαν στο Ιράκ και ανέτρεψαν την κυβέρνησή του. Παρομοίως, το 1982, όταν το Ιράκ είχε αρχίσει να εργάζεται για την κατασκευή πυρηνικής βόμβας, το Ισραήλ έστειλε αεριοθούμενα αεροσκάφη για να βομβαρδίσουν την πυρηνική εγκατάσταση του Ιράκ, προκαλώντας μια πολύχρονη

καθυστέρηση του προγράμματος. Ένα μειονέκτημα αυτών των λύσεων κυριαρχίας είναι η δυσαρέσκεια που προκαλούν μεταξύ των μικρότερων χωρών. Αυτές οι χώρες παραπέμπουν σε μια διάταξη της NPT που δεν έχει τεθεί σε ισχύ, η οποία ορίζει ότι οι υπάρχουσες πυρηνικές δυνάμεις θα πρέπει να απαλλαγούν από τις δικές τους βόμβες ακριβώς όπως οι άλλες χώρες απέχουν από την κατασκευή νέων βομβών. Και ρωτούν, τι δίνει το δικαίωμα στο μεν Ισραήλ να βομβαρδίζει μια άλλη χώρα, στις δε Ηνωμένες Πολιτείες να εισβάλλουν σε μια άλλη χώρα; Μιλούν για δύο μέτρα και δύο σταθμά, άλλα για τους ισχυρούς και άλλα για τους αδύναμους.

Η αμοιβαιότητα προσφέρει μια διαφορετική οδό για την πρόληψη της διάδοσης των πυρηνικών όπλων. Αποτελεί τη βάση της διάταξης της NPT για την υποχρέωση των υφιστάμενων πυρηνικών δυνάμεων να αφοπλιστούν ως αντάλλαγμα στη συμφωνία των μικρότερων χωρών να παραμείνουν μη πυρηνικές. Η αμοιβαιότητα διαπνέει επίσης συμφωνίες ελέγχου των όπλων που χρησιμοποιήθηκαν εκτενώς κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου για τη διαχείριση της ανάπτυξης πυρηνικών βομβών από τις υπερδυνάμεις και σήμερα χρησιμοποιούνται για τη διαχείριση της αμοιβαίας μείωσης των οπλοστασίων τους. Η αποτροπή βασίζεται επίσης στην αμοιβαιότητα. Οι Ηνωμένες Πολιτείες προειδοποίησαν τη Βόρεια Κορέα να μην πουλήσει τις βόμβες της (μια πράξη που θα εξυπηρετούσε το βραχυπρόθεσμο συμφέρον της Βόρειας Κορέας), απειλώντας με αντίποινα τη χώρα αν κάποιος άλλος δρων χρησιμοποιούσε μια τέτοια βόμβα εναντίον των ΗΠΑ. Και όταν η Λιβύη εγκατέλειψε το πρόγραμμα πυρηνικών όπλων της το 2003, η διεθνής κοινότητα της το ανταπέδωσε με διάφορες ανταμοιβές, μεταξύ άλλων με τον τερματισμό των οικονομικών κυρώσεων εναντίον της.

Η αρχή της ταυτότητας έχει αποδειχθεί εξίσου αποτελεσματική εναντίον της διάδοσης των πυρηνικών όπλων, αν και σπάνια αποτελεί είδηση. Πολλά κράτη που έχουν την τεχνική δυνατότητα να κατασκευάσουν πυρηνικά όπλα έχουν επιλέξει να μην το πράξουν. Έχουν χτίσει τις εθνικές τους ταυτότητες με τρόπους που καθιστούν την κατασκευή πυρηνικών βομβών ασύμβατη με τα συμφέροντά τους. Κάποια από αυτά, όπως η Σουηδία, δεν έχουν καμία πρόθεση να εμπλακούν σε πολέμους. Άλλα, όπως η Γερμανία, ανήκουν σε συμμαχίες στις οποίες προστατεύονται από την πυρηνική ομπρέλα ενός άλλου κράτους και δεν χρειάζονται δικές τους βόμβες. Η Νότια Αφρική ανέπτυξε πυρηνικά όπλα κρυφά αλλά στη συνέχεια κατάργησε το πυρηνικό της πρόγραμμα πριν το τέλος του απαρτχάιντ, προκειμένου η βόμβα να μην περάσει στα χέρια της νέας κυβέρνησης πλειοψηφίας. Κανείς δεν ανάγκασε τη Νότια Αφρική να το κάνει αυτό (όπως στην κυριαρχία), ούτε ανταποκρίθηκε σε ανταμοιβές και τιμωρίες (αμοιβαιότητα), απλώς άλλαξε η ταυτότητά της. Παρομοίως, η εμπειρία της Ιαπωνίας από τα καταστροφικά αποτελέσματα του милитарισμού, με αποκορύφωμα την καταστροφή δύο πόλεων της από πυρηνικές βόμβες το 1945, συνεχίζει για πολλές γενιές να διαμορφώνει την ταυτότητά της ως χώρας που δεν θέλει πυρηνικά όπλα, παρόλο που διαθέτει τόσο την τεχνογνωσία όσο και το απόθεμα πλουτωνίου για να τα κατασκευάσει.

Τα προβλήματα συλλογικών αγαθών συναρπάζουν τους κοινωνικούς επιστήμονες, και ιδιαίτερα τους μελετητές των Διεθνών Σχέσεων, ακριβώς επειδή δεν έχουν εύκολες λύσεις. Σε επόμενα κεφάλαια, θα δούμε πώς αυτές οι τρεις βασικές αρχές

διαμορφώνουν τις αντιδράσεις της διεθνούς κοινότητας σε διάφορα προβλήματα συλλογικών αγαθών σε όλο το φάσμα των ζητημάτων των Διεθνών Σχέσεων.

1.1.2 Οι Διεθνείς Σχέσεις ως πεδίο σπουδών

Οι Διεθνείς Σχέσεις είναι ένας μάλλον πρακτικός κλάδος. Υπάρχει στενή σχέση μεταξύ των ακαδημαϊκών στα κολέγια, τα πανεπιστήμια και τις ομάδες προβληματισμού (think tanks) και την κοινότητα χάραξης πολιτικής που εργάζεται στην κυβέρνηση ειδικά στις Ηνωμένες Πολιτείες. Μερικοί/ές ακαδημαϊκοί υπηρετούν στην κυβέρνηση (για παράδειγμα, η καθηγήτρια Πολιτικής Επιστήμης Κοντολίζα Ράις έγινε σύμβουλος εθνικής ασφάλειας το 2001 και υφυπουργός το 2005 υπό τον Πρόεδρο Τζορτζ Μπους), και μερικές φορές δημοσιοποιούν τις ιδέες τους για την εξωτερική πολιτική μέσα από στήλες εφημερίδων, αναρτήσεις στο διαδίκτυο ή τηλεοπτικές συνεντεύξεις. Η επίδρασή τους στην εξωτερική πολιτική της κυβέρνησής τους δίνει σε αυτούς τους ακαδημαϊκούς ένα εργαστήριο στο οποίο μπορούν να δοκιμάσουν τις ιδέες τους στην πράξη. Διπλωμάτες, γραφειοκράτες και πολιτικοί μπορούν να επωφεληθούν από τη γνώση που παράγεται από τους/τις διεθνολόγους. Οι θεωρητικές συζητήσεις στον τομέα του Διεθνών Σχέσεων είναι θεμελιώδεις αλλά ανεπίλυτες. Εναπόκειται στην επόμενη γενιά διεθνολόγων τους φοιτητές και τις φοιτήτριες του σήμερα να επιτύχουν μια καλύτερη κατανόηση του πώς λειτουργεί η παγκόσμια πολιτική. Στόχος αυτού του βιβλίου είναι να παρουσιάσει την τρέχουσα κατάσταση γνώσης χωρίς να μεγαλοποιεί τις επιτυχίες του κλάδου.

Ως μέρος της Πολιτικής Επιστήμης, οι Διεθνείς Σχέσεις αφορούν τη *διεθνή πολιτική* τις αποφάσεις των κυβερνήσεων σχετικά με ξένους δρώντες, ειδικά άλλες κυβερνήσεις. Ωστόσο, σε κάποιο βαθμό, ο τομέας είναι διεπιστημονικός, συνδέοντας τη διεθνή πολιτική με την οικονομία, την ιστορία, την κοινωνιολογία και άλλους κλάδους. Ορισμένα πανεπιστήμια προσφέρουν ξεχωριστά πτυχία ή τμήματα Διεθνών Σχέσεων. Στα περισσότερα, ωστόσο, οι Διεθνείς Σχέσεις διδάσκονται ως μέρος της Πολιτικής Επιστήμης, εστιάζοντας στην *πολιτική* των οικονομικών σχέσεων ή την *πολιτική* της περιβαλλοντικής διαχείρισης, για να αναφέρουμε δύο παραδείγματα. (Η εσωτερική πολιτική των ξένων χωρών, αν και αλληλεπικαλύπτεται με τις Διεθνείς Σχέσεις, συνήθως αποτελεί το ξεχωριστό πεδίο της *συγκριτικής πολιτικής*.)

Οι πολιτικές σχέσεις μεταξύ των κρατών καλύπτουν μια σειρά δραστηριοτήτων τη διπλωματία, τον πόλεμο, τις εμπορικές σχέσεις, τις συμμαχίες, τις πολιτιστικές ανταλλαγές, τη συμμετοχή σε διεθνείς οργανισμούς και ούτω καθεξής. Ιδιαίτερες δραστηριότητες σε ένα από αυτά τα πεδία συγκροτούν ξεχωριστούς **τομείς ζητημάτων** στους οποίους επικεντρώνονται οι διεθνολόγοι και οι υπεύθυνοι εξωτερικής πολιτικής. Παραδείγματα τομέων ζητημάτων αποτελούν, μεταξύ άλλων, το παγκόσμιο εμπόριο, το περιβάλλον και συγκεκριμένες συγκρούσεις, όπως η αραβοϊσραηλινή σύγκρουση. Σε κάθε τομέα ζητημάτων, και σε όλο το φάσμα των ζητημάτων που προκαλούν ανησυχία σε κάθε διεθνή σχέση, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής ενός κράτους μπορεί να συμπεριφέρονται με τρόπο που προωθεί τη συνεργασία ή με τρόπο που προωθεί τη σύγκρουση τείνοντας χείρα φιλίας ή επιδεικνύοντας εχθρική συμπεριφορά προς ένα άλλο κράτος. Οι διεθνολόγοι συχνά εξετάζουν τις διεθνείς

σχέσεις με όρους ενός συνδυασμού **σύγκρουσης και συνεργασίας** στις σχέσεις μεταξύ των κρατών.

Είναι επίσης δυνατό να καθοριστεί το φάσμα του πεδίου των Διεθνών Σχέσεων από τα *υποπεδία* που περιλαμβάνει. Μερικοί διεθνολόγοι αντιμετωπίζουν θέματα όπως τα κεφάλαια αυτού του βιβλίου (για παράδειγμα, το διεθνές δίκαιο ή την παγκόσμια ανάπτυξη) ως υποπεδία, αλλά εδώ θα περιορίσουμε τον όρο σε δύο θέματα μακρο-επιπέδου. Παραδοσιακά, η μελέτη των Διεθνών Σχέσεων επικεντρώνεται σε θέματα πολέμου και ειρήνης το υποπεδίο των σπουδών **διεθνούς ασφάλειας**. Οι κινήσεις στρατών και διπλωματών, η σύναψη συνθηκών και συμμαχιών, η ανάπτυξη και αξιοποίηση στρατιωτικών δυνατοτήτων αυτά είναι τα θέματα που κυριαρχούσαν στη μελέτη των Διεθνών Σχέσεων στο παρελθόν, ειδικά τη δεκαετία του 1950 και του 1960, και εξακολουθούν να κατέχουν κεντρική θέση και σήμερα. Από την εποχή του Ψυχρού Πολέμου, η προσοχή έχει στραφεί περισσότερο στις περιφερειακές συγκρούσεις και την εθνοτική βία, ενώ διεπιστημονικά προγράμματα σπουδών ειρήνης και η φεμινιστική ακαδημαϊκή γραφή έχουν επιχειρήσει μια περαιτέρω διεύρυνση των εννοιών της «ασφάλειας».

τομείς ζητημάτων Διακριτές σφαίρες διεθνούς δραστηριότητας (όπως οι διεθνείς εμπορικές διαπραγματεύσεις) εντός των οποίων οι φορείς χάραξης πολιτικής διαφόρων κρατών έρχονται αντιμέτωποι με συγκρούσεις και μερικές φορές επιτυγχάνουν συνεργασία.

σύγκρουση και συνεργασία Τα είδη των ενεργειών που διαχρονικά αναλαμβάνουν τα κράτη μεταξύ τους.

Το υποπεδίο της **διεθνούς πολιτικής οικονομίας (ΙΠΕ)**, ένα δεύτερο βασικό υποπεδίο των Διεθνών Σχέσεων, αφορά τις εμπορικές και οικονομικές σχέσεις μεταξύ των κρατών και επικεντρώνεται στο πώς έχουν συνεργαστεί πολιτικά τα κράτη για τη δημιουργία και διατήρηση θεσμών που ρυθμίζουν τη ροή των διεθνών οικονομικών και χρηματοπιστωτικών συναλλαγών. Αν και τα θέματα αυτά στο παρελθόν επικεντρώνονταν στις σχέσεις μεταξύ των πλουσιότερων κρατών του κόσμου, η διεύρυνση της παγκοσμιοποίησης και πολυμερείς οικονομικοί οργανισμοί όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου έχουν ωθήσει τους μελετητές της διεθνούς πολιτικής οικονομίας να επικεντρωθούν και στις αναπτυσσόμενες χώρες. Επιπλέον, δίνουν όλο και μεγαλύτερη προσοχή στις σχέσεις μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων κρατών (που συχνά αποκαλούνται σχέσεις μεταξύ Βορρά και Νότου), συμπεριλαμβανομένων θεμάτων όπως η οικονομική εξάρτηση, το χρέος, η ξένη βοήθεια και η μεταφορά τεχνολογίας. Επίσης ιδιαίτερη σημασία έχουν αποκτήσει πρόσφατα τα προβλήματα της διεθνούς περιβαλλοντικής διαχείρισης και των παγκόσμιων τηλεπικοινωνιών. Το υποπεδίο της διεθνούς πολιτικής οικονομίας επεκτείνεται αναλόγως.

Οι ίδιες αρχές και θεωρίες που μας βοηθούν να κατανοήσουμε τη διεθνή ασφάλεια (που συζητείται στο πρώτο μισό αυτού του βιβλίου) μας βοηθούν επίσης να κατανοήσουμε τη διεθνή πολιτική οικονομία (που συζητείται στο δεύτερο μισό). Τα οικονομικά είναι σημαντικά στα θέματα ασφάλειας και το αντίστροφο. Η θεωρητική γνώση αυξάνεται μέσω ενός επαναλαμβανόμενου κύκλου γενικεύσεων που ακολου-

θούνται από δοκιμές. Για κάθε δεδομένο πρόβλημα, διαφορετικές θεωρίες μπορούν να εξηγήσουν το αποτέλεσμα ως περίπτωση μιας γενικότερης αρχής (αν και καμία απόλυτα). Κάθε θεωρία επίσης προβλέπει, με βάση τη λογική, και άλλα αποτελέσματα, τα οποία μπορούν να δοκιμαστούν εμπειρικά. Μια εργαστηριακή επιστήμη, που ελέγχει όλες τις μεταβλητές εκτός από μία, μπορεί να δοκιμάσει τις θεωρητικές προβλέψεις αποτελεσματικά. Οι Διεθνείς Σχέσεις δεν έχουν αυτήν την πολυτέλεια επειδή πολλές μεταβλητές λειτουργούν ταυτόχρονα. Επομένως, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να σκέφτεται κανείς κριτικά τα γεγονότα των Διεθνών Σχέσεων και να επεξεργάζεται διαφορετικές θεωρητικές αναλύσεις πριν αποφασίσει ποια παρέχει την καλύτερη εξήγηση (αν υπάρχει κάποια).

διεθνής ασφάλεια Ένα υποπεδίο των Διεθνών Σχέσεων που εστιάζει σε ζητήματα πολέμου και ειρήνης.

διεθνής πολιτική οικονομία (ΙΡΕ) Η μελέτη της πολιτικής του εμπορίου, των νομισματικών και άλλων οικονομικών σχέσεων μεταξύ των χωρών και της σύνδεσής τους με άλλες διακρατικές δυνάμεις.

Προοπτικές πολιτικής

ΕΠΙΣΚΟΤΗΣΗ Οι ανά τον κόσμο υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής αντιμετωπίζουν ποικίλα

προβλήματα κάθε μέρα. Η επίλυση αυτών των προβλημάτων απαιτεί δύσκολες αποφάσεις και επιλογές. Οι «Προοπτικές πολιτικής» είναι ένα πλαίσιο σε κάθε κεφάλαιο που σας τοποθετεί σε μια συγκεκριμένη προοπτική λήψης αποφάσεων (για παράδειγμα, ως πρωθυπουργός της Μεγάλης Βρετανίας) και σας ζητά να κάνετε επιλογές σχετικά με ένα σημαντικό ζήτημα διεθνών σχέσεων.

Κάθε πλαίσιο περιέχει τέσσερις ενότητες.

Το πρώτο, το «Ιστορικό», παρέχει πληροφορίες για ένα πολιτικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο ηγέτης ή η ηγέτιδα. Αυτές οι βασικές πληροφορίες είναι αντικειμενικές και αντικατοπτρίζουν πραγματικές καταστάσεις που αντιμετωπίζουν αυτοί οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων.

Η δεύτερη ενότητα, οι «Εσωτερικοί παράγοντες», αναλογίζεται τις επιπτώσεις της κατάστασης στην εσωτερική πολιτική εντός της κυβέρνησης και της κοινωνίας του ηγέτη ή της ηγέτιδας. Πώς θα επηρεαστούν οι ζωές των απλών πολιτών;

Η τρίτη ενότητα, το «Σενάριο», προτείνει ένα νέο πρόβλημα ή κρίση που αντιμετωπίζει ο ηγέτης ή η ηγέτιδα. Αν και αυτές οι κρίσεις είναι υποθετικές, είναι όλες στη σφαίρα του πιθανού και θα απαιτούσαν δύσκολες αποφάσεις των ηγετών και των χωρών τους.

Η τέταρτη ενότητα, «Επιλέξτε την πολιτική σας», σας ζητά να κάνετε μια επιλογή αντιδρώντας στο «Σενάριο». Με κάθε απόφαση, σκεφτείτε πώς εξισορροπούνται οι επιλογές σας. Ποιοι είναι οι κίνδυνοι και ποιες οι ανταμοιβές στην επιλογή μιας πολιτικής έναντι μιας άλλης; Υπάρχουν εναλλακτικές επιλογές που θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά το πρόβλημα με τους δεδομένους περιορισμούς; Υπάρχει πιθανότητα μια επιλογή να έχει μεγαλύτερο κόστος βραχυπρόθεσμα αλλά μικρότερο μακροπρόθεσμα; Μπορείτε να υπερασπιστείτε την απόφασή σας στους συνεργάτες σας, στον λαό και σε άλλους ηγέτες του κόσμου; Πώς θα επηρεάσει η επιλογή σας τη ζωή των πολιτών σας και τη δική σας πολιτική επιβίωση;

Καθώς αναλογίζεστε το κάθε πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο υπεύθυνος λήψης αποφάσεων, προσπαθήστε να σκεφτείτε τη διαδικασία και τη λογική με την οποία έχετε λάβει εσείς

την απόφαση. Ποιοι παράγοντες φαίνονται πιο σημαντικοί και γιατί; Είναι πιο σημαντικοί οι εσωτερικοί ή οι διεθνείς παράγοντες στη διαμόρφωση της απόφασής σας; Οι περιορισμοί που αντιμετωπίζετε οφείλονται σε περιορισμένες δυνατότητες (για παράδειγμα, χρήματα ή στρατιωτικές δυνάμεις), ή το διεθνές δίκαιο και οι νόρμες επηρεάζουν επίσης την απόφασή σας; Πώς επηρεάζεται η απόφασή σας από παράγοντες όπως η έλλειψη χρόνου;

Σύντομα θα ανακαλύψετε ότι συχνά δεν υπάρχουν σωστές απαντήσεις. Κάποιες φορές είναι δύσκολο να επιλέξετε ανάμεσα σε δύο καλές επιλογές. Άλλες πρέπει να αποφασίσετε ποια είναι η λιγότερο κακή επιλογή.

1.2 Δρώντες και επιρροές

Αξιολογήστε κατά πόσον τα κράτη εξακολουθούν να είναι οι βασικοί δρώντες στις διεθνείς σχέσεις.

Οι κύριοι δρώντες στις διεθνείς σχέσεις είναι οι κυβερνήσεις του κόσμου. Οι διεθνολόγοι παραδοσιακά μελετούν τις αποφάσεις και τις ενέργειες αυτών των κυβερνήσεων σε σχέση με άλλες κυβερνήσεις. Η διεθνής σκηνή είναι γεμάτη από δρώντες, μεγάλους και μικρούς, που είναι στενά συνδεδεμένοι με τις αποφάσεις των κυβερνήσεων. Αυτοί οι δρώντες είναι μεμονωμένοι ηγέτες και πολίτες. Είναι γραφειοκρατικοί οργανισμοί σε υπουργεία Εξωτερικών. Είναι πολυεθνικές εταιρείες και τρομοκρατικές ομάδες. Ωστόσο, οι πιο σημαντικοί δρώντες στις διεθνείς σχέσεις είναι τα κράτη.

1.2.1 Κρατικοί δρώντες

Κράτος είναι μια εδαφική οντότητα που ελέγχεται από μια κυβέρνηση και κατοικείται από έναν πληθυσμό. Οι τοποθεσίες των κρατών και των εδαφών του κόσμου εμφανίζονται στον χάρτη αναφοράς στο μπροστινό μέρος αυτού του βιβλίου. Εκεί υπάρχουν επίσης περιφερειακοί χάρτες με περισσότερες λεπτομέρειες.

Μια κρατική κυβέρνηση δεν λογοδοτεί σε καμία ανώτερη αρχή. Ασκει *κυριαρχία* στην επικράτειά της για τη νομοθέτηση και την επιβολή των νόμων, τη συλλογή φόρων και ούτω καθεξής. Αυτή η κυριαρχία αναγνωρίζεται (επιβεβαιώνεται) από άλλα κράτη μέσω διπλωματικών σχέσεων και συνήθως με τη συμμετοχή στα Ηνωμένα Έθνη (ΟΗΕ). Ο πληθυσμός που κατοικεί σε ένα κράτος σχηματίζει μια *κοινωνία των πολιτών* στον βαθμό που έχει αναπτύξει θεσμούς για να συμμετέχει στην πολιτική ή την κοινωνική ζωή. Όλος ο πληθυσμός ή ένα μέρος του που μοιράζεται μια συλλογική ταυτότητα μπορεί να θεωρηθεί *έθνος* (βλ. Εθνικισμός στο Κεφάλαιο 5). Η κυβέρνηση του κράτους είναι *δημοκρατία* στον βαθμό που τα μέλη του πληθυσμού ελέγχουν την κυβέρνηση. Στην πολιτική ζωή, και σε κάποιο βαθμό στον ακαδημαϊκό χώρο των Διεθνών Σχέσεων, οι όροι *κράτος*, *έθνος* και *χώρα* χρησιμοποιούνται ανακριβώς, συνήθως αναφερόμενοι σε κρατικές κυβερνήσεις. (Αξίζει να σημειωθεί ότι η λέξη *κράτος* (state) στις Διεθνείς Σχέσεις δεν σημαίνει πολιτεία (state) των Ηνωμένων Πολιτειών).

Με λίγες εξαιρέσεις, κάθε κράτος έχει μια πρωτεύουσα την έδρα της κυβέρνησης από την οποία αυτή διαχειρίζεται την επικράτειά της και συχνά ένα άτομο που ενεργεί στο όνομα του κράτους. Θα αναφερόμαστε σε αυτό το άτομο απλά ως «αρ-

ΟΙ ΙΣΧΥΡΟΙ Τα κράτη είναι οι πιο σημαντικοί δρώντες στις διεθνείς σχέσεις. Λίγα μόνο κράτη θεωρούνται μεγάλες δυνάμεις και ένα «υπερδύναμη». Εδώ, οι ηγέτες της Βρετανίας, των Ηνωμένων Πολιτειών, της Κίνας και της Γερμανίας ποζάρουν για μια φωτογραφία κατά την έναρξη της συνάντησης των G20 το 2017.

χηγό του κράτους». Συχνά είναι ο/η επικεφαλής της κυβέρνησης (όπως πρωθυπουργός) ή ο/η επικεφαλής του κράτους (όπως πρόεδρος ή βασιλιάς/βασιλίσσα). Σε ορισμένες χώρες, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, το ίδιο άτομο είναι επικεφαλής τόσο του κράτους όσο και της κυβέρνησης. Σε άλλες χώρες, οι θέσεις του προέδρου, της βασιλικής οικογένειας, ακόμη και του πρωθυπουργού, είναι συμβολικές. Σε κάθε περίπτωση, οι πιο ισχυρές πολιτικές προσωπικότητες είναι αυτές που εννοούμε

όταν λέμε «αρχηγό κρατών» και αυτές οι προσωπικότητες είναι οι βασικοί δρώντες στις διεθνείς σχέσεις σε ατομικό επίπεδο, ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για δημοκρατικά εκλεγμένους ηγέτες ή για δικτάτορες. Οι κρατικοί δρώντες περιλαμβάνουν τόσο τους ηγέτες όσο και γραφειοκρατικούς οργανισμούς όπως υπουργεία Εξωτερικών που ενεργούν στο όνομα του κράτους. (Στις ΗΠΑ τα υπουργεία αποκαλούνται συνήθως *departments* ενώ αλλού *ministries*, έτσι το State Department αντιστοιχεί στο Υπουργείο Εξωτερικών άλλων χωρών ενώ οι *US secretaries* είναι υπουργοί.)

Το **διεθνές σύστημα** είναι το σύνολο των σχέσεων μεταξύ των κρατών του κόσμου, δομημένο σύμφωνα με συγκεκριμένους κανόνες και πρότυπα αλληλεπίδρασης. Μερικοί από αυτούς τους κανόνες είναι ρητά διατυπωμένοι ενώ άλλοι είναι σιωπηροί. Περιλαμβάνουν το ποιος θεωρείται μέλος του συστήματος, ποια δικαιώματα και υποχρεώσεις έχουν τα μέλη και τι είδη ενεργειών και αντιδράσεων εμφανίζονται συνήθως μεταξύ των κρατών.

Το σύγχρονο διεθνές σύστημα υπάρχει μόνο εδώ και 500 χρόνια. Πριν, οι άνθρωποι οργανώνονταν σε πιο μικτές και αλληλεπικαλυπτόμενες πολιτικές μονάδες όπως οι πόλεις-κράτη, οι αυτοκρατορίες και τα φέουδα. Τα τελευταία 200 χρόνια, έχει εξαπλωθεί η ιδέα ότι τα *έθνη* ομάδες ανθρώπων με κοινή αίσθηση εθνικής ταυτότητας, η οποία συνήθως συμπεριλαμβάνει τη γλώσσα και τον πολιτισμό πρέπει να έχουν τα δικά τους κράτη. Τα περισσότερα μεγάλα κράτη σήμερα είναι τέτοιου είδους **έθνη-κράτη**. Αλλά μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η διαδικασία αποικιοποίησης στο μεγαλύτερο μέρος της Ασίας και της Αφρικής είχε ως αποτέλεσμα να προστεθούν πολλά νέα κράτη, μερικά εκ των οποίων δεν είναι καθόλου έθνη-κράτη. Μια βασική πηγή συγκρούσεων και πολέμου στις μέρες μας είναι η συχνή αναντιστοιχία μεταξύ της αίσθησης κάποιων εθνών για τον εαυτό τους και των υφιστάμενων κρατικών συνόρων. Όταν οι άνθρωποι ταυτίζονται με μια εθνικότητα που δεν εκπροσωπεί η κρατική τους κυβέρνηση, μπορεί να πολεμήσουν για να σχηματίσουν το δικό τους κράτος και έτσι να αποκτήσουν κυριαρχία στην επικρά-

τείά τους και τις υποθέσεις τους. Αυτός ο υποκρατικός εθνικισμός είναι μόνο μία από τις πολλές τάσεις που υπονομεύουν το παρόν σύστημα των κρατών. Άλλες περιλαμβάνουν την παγκοσμιοποίηση των οικονομικών διαδικασιών, τη δύναμη των τηλεπικοινωνιών και τη διάδοση των βαλλιστικών πυραύλων.

Η ανεξαρτησία των πρώην αποικιών και, πιο πρόσφατα, η διάσπαση μεγάλων πολυεθνικών κρατών (Σοβιετική Ένωση, Γιουγκοσλαβία, και Τσεχοσλοβακία) σε μικρότερα κράτη, έχουν αυξήσει τον αριθμό των κρατών στον κόσμο. Το ακριβές σύνολο εξαρτάται από το καθεστώς ενός αριθμού οιονεί κρατικών πολιτικών οντοτήτων, και αλλάζει διαρκώς καθώς πολιτικές μονάδες διασπώνται ή ενώνονται. Το 2018 ο ΟΗΕ αριθμούσε 193 μέλη. Ο πληθυσμός των κρατών του κόσμου ποικίλλει εντυπωσιακά, από την Κίνα και την Ινδία με περισσότερους από 1 δισεκατομμύριο κατοίκους η καθεμία, μέχρι μικροσκοπικά κράτη όπως ο Άγιος Μαρίνος με 32.000 κατοίκους. Με τη δημιουργία πολλών μικρών κρατών τις τελευταίες δεκαετίες, ο πληθυσμός των περισσότερων κρατών δεν ξεπερνάει τα 10 εκατομμύρια ενώ από τα υπόλοιπα, τα μισά και πλέον έχουν 10 έως 50 εκατομμύρια το καθένα. Όμως τα 16 κράτη με πληθυσμούς άνω των 80 εκατομμυρίων έχουν στο σύνολό τους περίπου τα δύο τρίτα του παγκόσμιου πληθυσμού.

Τα κράτη διαφέρουν επίσης σημαντικά στο μέγεθος της συνολικής ετήσιας οικονομικής τους δραστηριότητας **ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ)**³ από την οικονομία των ΗΠΑ με τα περίπου 19 τρισεκατομμύρια δολάρια μέχρι τις οικονομίες μικρών κρατών όπως η νήσος Τουβαλού στον Ειρηνικό (37 εκατομμύρια δολάρια). Στην παγκόσμια οικονομία, όπως και στον παγκόσμιο πληθυσμό, κυριαρχεί ένας μικρός αριθμός κρατών. Το Σχήμα 1.1 παραθέτει τις 15 μεγαλύτερες χώρες ανά πληθυσμό και οικονομία. Η καθεμία τους είναι σημαντικός δρών στις παγκόσμιες υποθέσεις, ειδικά οι εννέα στο κέντρο που είναι οι μεγαλύτερες τόσο σε πληθυσμό όσο και σε οικονομία.

Κάποια από αυτά τα μεγάλα κράτη διαθέτουν ιδιαίτερα σημαντική στρατιωτική και οικονομική ισχύ και επιρροή, και ονομάζονται *μεγάλες δυνάμεις*. Ορίζονται και συζητούνται στο Κεφάλαιο 2. Οι πιο ισχυρές από τις μεγάλες δυνάμεις, εκείνες που διαθέτουν πραγματικά παγκόσμια επιρροή, έχουν ονομαστεί *υπερδυνάμεις*. Ο όρος αυτός αναφερόταν στις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Σοβιετική Ένωση κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ενώ τώρα μόνο στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Μερικές άλλες πολιτικές οντότητες αναφέρονται συχνά ως κράτη ή χώρες, αν και δεν έχουν αναγνωριστεί επίσημα ως τέτοια. Η πιο σημαντική από αυτές είναι η Ταϊβάν. Στην πράξη λειτουργεί ανεξάρτητα αλλά διεκδικείται από την Κίνα (της οποίας η αξίωση αναγνωρίζεται επίσημα από εξωτερικές δυνάμεις) και δεν είναι μέλος του ΟΗΕ. Επίσημες αποικίες και κτήσεις υπάρχουν ακόμη, αν και το καθεστώς τους μπορεί να αλλάξει στο μέλλον. Περιλαμβάνουν το Πουέρτο Ρίκο (ΗΠΑ), τις Βερμούδες (Βρετανία), τη Μαρτινίκα (Γαλλία), τη Γαλλική Γουιάνα, τις Ολλανδικές Αντίλλες (Ολλανδία), τις Νήσους Φώκλαντ (Βρετανία) και το Γκουάμ (ΗΠΑ). Το Χονγκ Κονγκ επανήλθε στην κινεζική κυριαρχία το 1997 μετά από μια περίοδο βρετανικής κυριαρχίας και διατηρεί μια κάπως ξεχωριστή ταυτότητα υπό την κινεζική γραμμή «μία χώρα, δύο συστήματα». Το καθεστώς του Βατικανού (Αγία Έδρα)